

Uitkeringen sociale voorzieningen in geld licht gestegen

Abdelkader Jardini

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006.
Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2003/'04–2005/'06	= boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

De uitgaven aan sociale voorzieningen in geld bedroegen 11,2 miljard euro in 2005. Dit was 2,2 procent meer dan in 2004. Deze stijging was vooral het gevolg van de regeling "Rijksbijdrage tegemoetkoming AOW-gerechtigden" die per 1 januari 2005 in werking is getreden. De uitkeringen voor de wet werk en bijstand (WWB) en de algemene kinderbijslagwet (AKW) zijn licht gedaald. De uitkeringen voor de oorlogsslachtoffers '40-'45 en de studiebeurzen daalden respectievelijk met 8 en 10 procent. Bij de uitkeringen voor jonggehandicapten (Wajong) was sprake van een stijging van 7 procent.

Sociale uitkeringen zijn inkomensoverdrachten, al of niet via collectieve regelingen, van overheidsinstellingen en instellingen zonder winstoogmerk (IZW's) ten behoeve van huishoudens. Sociale uitkeringen zijn ingesteld met het doel financiële zekerheid te bieden tegen een aantal risico's (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, ziekte enz.) of om bepaalde behoeften (huisvesting, onderwijs enz.) te kunnen vervullen.

Een deel van de sociale uitkeringen heeft betrekking op de zogeheten sociale voorzieningen. Kenmerk van sociale voorzieningen is dat ze uit algemene middelen (belastingopbrengsten) bekostigd worden. Er is dus geen sprake van premiebetaling, zoals bij wettelijke sociale verzekeringen (Algemene Ouderdomswet, Werkloosheidswet en Wet Arbeidsongeschiktheid). Sociale voorzieningen kunnen zowel in geld als in natura (het gratis beschikbaar stellen van goederen en diensten) worden uitgekeerd. Tabel 1 geeft een overzicht van de soorten sociale uitkeringen in geld. De sociale voorzieningen in natura (bijvoorbeeld: rechtsbijstand) worden buiten beschouwing gelaten.

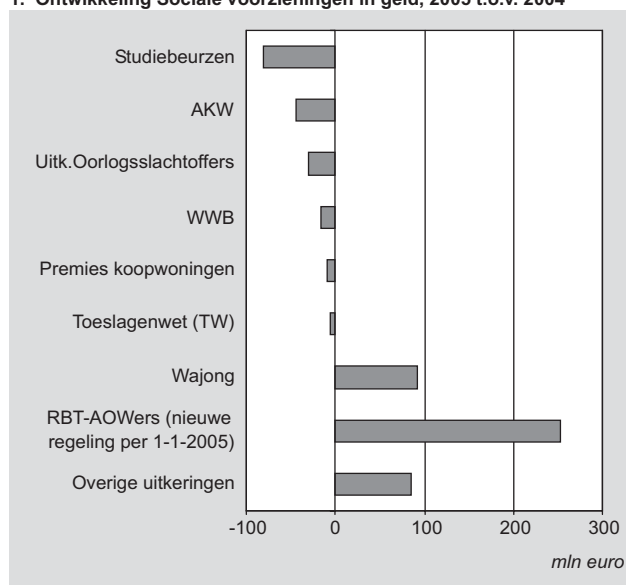
Nederland moet elk kwartaal aan de EU rapporteren over de ontvangen premies en de verstrekte sociale uitkeringen in geld door de sector overheid. Bij het samenstellen van de cijfers over de sociale uitkeringen in de Nationale Rekeningen zijn de voorschriften van het Europese Systeem van Rekeningen 1995 (ESR95) het uitgangspunt. Dit artikel beschrijft de recente ontwikkelingen binnen de sociale voorzieningen in geld (het vetgedrukte deel van tabel 1). Vervolgens worden de belangrijkste regelingen kort toegelicht. Tot slot worden de veranderingen qua niveau en structuur binnen de sociale uitkeringen ten opzichte van 1995 beschreven.

Uitgaven sociale voorzieningen stijgen 2,2 procent

De uitkeringen sociale voorzieningen bedroegen 11,2 miljard euro in 2005. Hiervan was ruim tachtig procent, 9,1 miljard euro, bestemd voor de drie grootste regelingen: de Wet Werk en Bijstand (WWB), de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) en de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten (Wajong). De overige 2,1 miljard euro ging naar een aantal andere, qua bedragen minder omvangrijke regelingen zoals de studiebeurzen, de uitkeringen voor de oorlogsslachtoffers '40-'45, de toeslagenwet (TW) en de premies koopwoningen.

De uitkeringen sociale voorzieningen zijn in 2005 met 0,2 miljard euro gestegen, 2,2 procent meer dan in 2004. Deze stijging was

1. Ontwikkeling Sociale voorzieningen in geld, 2005 t.o.v. 2004

Tabel 1
Sociale uitkeringen in geld

Soorten uitkeringen	Kenmerken	Belangrijkste regelingen
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering	voor iedereen gefinancierd door verplichte premiebetalingen ingesteld door en onder toezicht van de overheid	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering(WAO) Algemene Ouderdomswet (AOW) Werkloosheidswet (WW)
Uitkeringen sociale voorzieningen	voor iedereen gefinancierd uit o.a. belastingopbrengsten van de overheid ingesteld door en onder toezicht van de overheid	Wet Werk en bijstand (WWB) Algemene Kinderbijslagwet (AKW) Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten(Wajong)
Pensioenuitkeringen	alleen voor werknemers gefinancierd door verplichte premiebetalingen ingesteld door werkgevers	Bedrijfspensioenfondsen Ondernemingspensioenfondsen Levensverzekeringen
Overige particuliere sociale uitkeringen	alleen voor werknemers gefinancierd door verplichte premiebetalingen ingesteld door werkgevers	Ziektekostenvoorzieningen voor ambtenaren
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	alleen voor werknemers gefinancierd uit algemene middelen van de werkgevers ingesteld door werkgevers	Doorbetaling bij ziekte wachtgeld voormalig overheidspersoneel
Sociale uitkeringen door het buitenland		Regelingen op grond van grensarbeid

grotendeels het gevolg van de instelling van de regeling "Rijksbijdrage tegemoetkoming AOW-gerechtigden" (RBT-AOWers) per 1 januari 2005. De totale uitgaven aan deze regeling bedroegen 0,2 miljard euro.

Uitkeringen WWB en kinderbijslag dalen licht

In 2005 bedroegen de uitgaven aan de wet werk en bijstand (WWB) 4,5 miljard euro, een daling van 16 miljoen euro ten opzichte van 2004. Dit was ondermeer het gevolg van een aantrekkende economie, vooral in het tweede halfjaar van 2005. Daarnaast speelt de toegenomen inspanning om het aantal bijstandsuitkeringen te verlagen een rol. De WWB is per 1 januari 2004 in de plaats gekomen van de algemene bijstandswet (ABW) en gemeenten hebben sindsdien grote beleidsruimte en financiële verantwoordelijkheid gekregen voor de uitvoering van de WWB en de reïntegratie van bijstandsgerechtigden. Hierdoor is de aandacht van de gemeenten voor de instroombeperking en voor de uitstroomstimulering toegenomen.

Het aandeel van de WWB uitgaven in het totaalbedrag van de sociale voorzieningen in 2005 was 40 procent. In 1995 was dit nog 47 procent. Dit hangt naast de WWB ook samen met verschillende beleidsmaatregelen die al eerder werden doorgevoerd (o.a. de instelling van de sollicitatieplicht in 1996 en de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten in 1998).

De uitkeringen in het kader van de algemene kinderbijslagwet (AKW) zijn voor het eerst in de afgelopen 5 jaar weer licht gedaald. In het afgelopen jaar bedroegen de uitkeringslasten 3,2 miljard euro, een daling van 1 procent ten opzichte van 2004.

De voornaamste redenen achter deze daling zijn:

- de kinderen die voor 1995 zijn geboren ontvangen een leeftijdsafhankelijk bedrag (een variabel bedrag); de kinderen die vanaf 1995 zijn geboren krijgen een vast bedrag. Het vaste bedrag ligt in de regel lager dan het variabele bedrag. Inmiddels zijn zoveel kinderen met een leeftijdsafhankelijk bedrag uit de AKW gestroomd dat van 2004 op 2005 een daling in het totaalbedrag optreedt;
- de 16- en 17-jarigen krijgen soms helemaal geen kinderbijslag omdat zij niet aan de studievoorwaarden voldoen of te veel verdienen. De laatste jaren wordt hier veel meer controle door de SVB op uitgeoefend.

Minder betalingen aan studiebeurzen

De studiefinanciering bestaat uit een giftgedeelte en een leengedeelte.

Het giftgedeelte wordt gerekend tot de sociale voorzieningen in geld en wordt niet terugbetaald door studenten na hun studie. Dit geldt voor studenten van beroepsopleidingen niveau 1 en 2 en voor de studenten van beroepsopleiding niveau 3 en 4 die voor 1 augustus 2005 al studiefinanciering ontvingen.

Het leengedeelte kent twee vormen: een voorwaardelijke lening (of prestatiebeurs) en een rentedragende lening. De voorwaardelijke lening: als de student binnen tien jaar een diploma haalt wordt de lening kwijtgescholden, indien de student geen diploma haalt blijft het een lening welke moet worden terugbetaald. Dit geldt voor HBO'ers en WO-studenten en sinds 2005 ook voor Mbo'ers met niveau 3 en 4. De rentedragende lening is een lening met vaak gunstige voorwaarden en een laag interestpercentage, deze moet altijd terugbetaald worden.

In 2005 werd 770 miljoen euro uitgegeven aan het gedeelte van de studiebeurzen dat als sociale voorzieningen in geld wordt beschouwd, een daling van 81 miljoen euro ten opzichte van 2004. Deze daling was het gevolg van de wijzigingen in het stelsel van studiefinanciering:

- Studenten van beroepsopleidingen niveau 3 en 4 krijgen sinds 2005 een prestatiebeurs (een voorwaardelijke lening). Voorheen werd de beurs betaald zonder tegenprestatie (een gift), nu zit er een tegenprestatie aan vast.;
- Met ingang van het schooljaar 2005–2006 werd het lesgeld voor scholieren in het voortgezet onderwijs en in het beroeps-onderwijs voor 16- en 17-jarigen afgeschaft. Dit heeft geleid tot het vervallen van de tegemoetkoming van de studiekosten voor deze groep.

Wajong-uitkeringen fors gegroeid

Met de Wajong-uitkeringen was het afgelopen jaar 1,4 miljard euro gemoeid. Dit betekende een toename van 7 procent ten opzichte van 2004. Naast de jaarlijkse indexering van de uitkeringen, is de stijging van het aantal wajong-uitkeringen een belangrijke oorzaak van deze toename. De instroom in de Wajong is structureel groter dan de uitstroom. Het Wajong-bestand is relatief jong, waardoor weinig mensen uitstromen wegens overlijden of het bereiken van de 65-jarige leeftijd. Het bestand van Wajong-gerechtigden groeide met ongeveer vijf duizend mensen in 2004 naar 147 duizend in 2005.

Andere uitkeringen

Na een aantal jaren op vrijwel hetzelfde niveau te hebben gelegen, daalden de uitkeringen in het kader van de regeling oorlogsslachtoffers '40-'45 met 8 procent in 2005. Deze daling was vooral het gevolg van het teruglopende aantal mensen dat nog recht op deze uitkering heeft en de geringe indexering van de uitkering in het jaar 2005.

De uitkeringen "premies koopwoningen" nemen al jarenlang af. De afgelopen jaren heeft een zeer beperkt aantal huishoudens een premie gekregen door het steeds geringer wordende aanbod van huizen dat onder de gestelde maximale kooprijsgrens ligt.

De uitgaven die samenhangen met de categorie "overige uitkeringen" zijn gestegen van 236 miljoen euro vorig jaar naar 321 miljoen euro in 2005. Deze stijging is grotendeels veroorzaakt door hogere uitgaven aan de regeling "tegemoetkoming buitengewone uitgaven" (TBU). Deze regeling beoogt belastingplichtigen met buitengewone zorguitgaven, die geen of slechts gedeeltelijk voordeel hebben van de aftrek van buitengewone uitgaven, een tegemoetkoming te bieden. In 2005 is in dat kader 65 miljoen euro verstrekt aan gehandicapten en chronisch zieken.

Stijging sociale uitkeringen zet door

Zoals eerder aangegeven maken de uitkeringen sociale voorzieningen onderdeel uit van het totaal aan sociale uitkeringen in geld. Het aandeel ligt al een aantal jaar op 13 procent. De totale sociale uitkeringen zijn toegenomen van 65 miljard euro in 1995 naar 88,9 miljard euro in 2005. Tabel 3 geeft een overzicht van de onderdelen van de sociale uitkeringen in geld en laat zien wat er in vergelijking met 1995 is veranderd in de samenstelling ervan.

De tabel laat de gevolgen van de vergrijzing in Nederland zien. Het totaalbedrag aan pensioenuitkeringen is in tien jaar tijd verdubbeld, van 12,9 naar 25,7 miljard euro. De uitkeringen wettelijke sociale verzekeringen zijn gestegen van 32,3 miljard euro in 1995 naar 40 miljard in 2005. Dit is vooral het gevolg van een toename van de uitkeringen uit hoofde van de Algemene Ouderdomswet.

De tabel maakt ook een aantal verschuivingen zichtbaar. Deze vinden hun oorsprong in de veranderingen in de wet- en regelgeving voor de sociale zekerheid, vooral in de jaren negentig. Als

gevolg hiervan verschoof een aantal uitkeringen 'wettelijke sociale verzekering' naar 'uitkeringen sociale voorzieningen'. Een voorbeeld hiervan is de afschaffing van de "Algemene Arbeidsongeschiktheidswet" in 1997. In plaats daarvan zijn de nieuwe Wet Arbeidsongeschiktheid (inclusief Zelfstandigen) en de Wajong

gekomen. Ook de wijzigingen van de Ziektewet in 1996 waardoor werkgevers het verzuim zelf moesten financieren, hebben geleid tot de verschuiving van een fors deel van de Ziektewetuitgaven van de wettelijke sociale verzekering naar de "sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers".

Tabel 2
Uitkeringen sociale voorziening in geld ¹⁾

	1995	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln euro</i>						
ABW / Wet Werk en Bijstand, IOAW en IOAZ ²⁾	4 854	4 174	4 299	4 526	4 517	4 501
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	2 955	3 001	3 118	3 199	3 232	3 188
Jonggehandicapten (WAJONG)	–	1 132	1 135	1 283	1 326	1 419
Studiebeurzen	1 338	728	672	755	851	770
Uitkeringen oorlogsslachtoffers	349	368	386	383	384	353
Toeslagenwet (TW)	300	274	287	303	336	331
Premies koopwoningen	264	61	51	41	36	26
Rijksbijdrage tegemoetkoming AOW-ers	–	–	–	–	–	252
Overige uitkeringen	235	386	396	303	236	321
Totaal	10 295	10 124	10 344	10 793	10 918	11 159
<i>% van de totale uitkeringen</i>						
ABW / Wet Werk en Bijstand, IOAW en IOAZ ²⁾	47	41	42	42	41	40
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	29	30	30	30	30	29
Jonggehandicapten (WAJONG)	–	11	11	12	12	13
Studiebeurzen	13	7	7	7	8	7
Uitkeringen oorlogsslachtoffers	3	4	4	4	4	3
Toeslagenwet (TW)	3	3	3	3	3	3
Premies koopwoningen	3	1	1	0	0	0
Rijksbijdrage tegemoetkoming AOW-ers	–	–	–	–	–	2
Overige uitkeringen	2	4	4	3	2	3
<i>% mutatie t.o.v. vorig jaar</i>						
ABW / Wet Werk en Bijstand, IOAW en IOAZ ²⁾		0	3	5	0	0
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)		3	4	3	1	–1
Jonggehandicapten (WAJONG)		11	0	13	3	7
Studiebeurzen		–5	–8	12	13	–10
Uitkeringen oorlogsslachtoffers		3	5	–1	0	–8
Toeslagenwet (TW)		–5	5	6	–5	–1
Premies koopwoningen		–27	–16	–20	–12	–28
Rijksbijdrage tegemoetkoming AOW-ers		–	–	–	–	–
Overige uitkeringen		15	3	–23	–22	36

¹⁾ De cijfers komen uit de publicatie Nationale rekeningen

²⁾ Sinds 1 januari 2004 bestaat de Wet Werk en Bijstand. Deze vervangt de Algemene Bijstand

Tabel 3
Sociale uitkeringen in geld ¹⁾

	1995	2001	2002	2003	2004	2005*
<i>mld euro</i>						
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering	32,3	35,0	36,9	39,5	40,7	40,0
Uitkeringen sociale voorziening	10,3	10,1	10,3	10,8	10,9	11,2
Pensioenuitkeringen	12,9	20,9	22,8	22,1	23,3	25,7
Overige particuliere sociale uitkeringen	1,7	1,1	1,2	1,4	1,5	1,6
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	7,6	10,1	10,2	9,7	10,1	10,2
Sociale uitkeringen door het buitenland	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal	65,0	77,4	81,7	83,8	86,3	88,9
<i>% van de totale uitkeringen</i>						
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering	50	45	45	47	47	45
Uitkeringen sociale voorziening	16	13	13	13	13	13
Pensioenuitkeringen	20	27	28	26	27	29
Overige particuliere sociale uitkeringen	3	2	2	2	2	2
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	12	13	12	12	12	12
Sociale uitkeringen door het buitenland	0	0	0	0	0	0

¹⁾ De cijfers komen uit de publicatie Nationale rekeningen